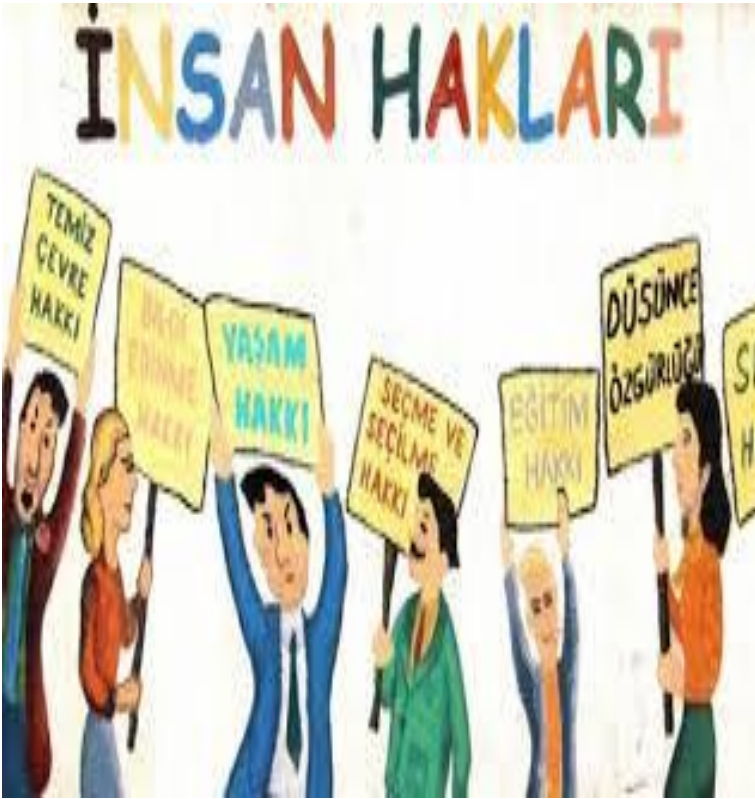

ÜNİTE 1

SOSYAL BİLGİLER HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM

**YAZAR
NECİP DÖNER**

SOSYAL BİLGİLER HAKLARIMI ÖĞRENIYORUM ÜNİTESİ

GRUPLAR VE BEN

Her canlı gibi insanlar da doğarlar, büyürler ve ölürler. İnsanlar yaşamları boyunca pek çok grubun içinde yer alırlar. İçinde yer aldıkları gruplarda çeşitli roller ve sorumluluklar üstlenirler. İnsanların grup içinde üstlendikleri roller ve sorumlulukla onların bir kısım haklara sahip olmasını sağlar.

İnsanların içinde yer aldığı başlıca gruplar aile, okul ve toplumdur.

Doğduğumuzda yanımızda annemiz ve babamız vardı. İçine girdiğimiz bu insanlarla bir grup oluştururuz. Bu ilk gruba aile adını veriyoruz.

Aile, katıldığımız ilk sosyal gruptur.

Her insan bir bireydir. Her birey bir ya da daha fazla grubun içinde yer alır. Bir kimse birden çok grubun içerisine yer alabilir ve her grupta farklı roller üstlenebilir.

GRUP- KALABALIK(TOPLULUK)

Toplumu oluşturan insanlardan her birine birey denir. En az iki birey veya nesne grubu oluşturur. Grup ve kalabalık arasında farklar vardır.

Grup: Sınıf, takım oyuncular, aile, halk oyunu ekibi, akrabalar, küme arkadaşları gruba verilecek örneklerdir.

Kalabalık: Konser izleyicileri, sahilde güneşlenen insanlar, markette alışveriş yapanlar, okul bahçesindeki veliler kalabalığa verilecek örneklerdir.

KALABALIK ve GRUP ARASINDAKİ FARKLAR

Kalabalık	Grup
Rastlantı sonucu bir araya gelirler.	İsteyerek planlayarak bir araya gelirler.
Ortak amaçları yoktur.	Ortak amaçları vardır.
Birbirlerini yakında tanımazlar.	Birbirlerini yakından tanırırlar.
Aralarında ilişki ve alışveriş yoktur.	Aralarında ilişki ve alışveriş vardır.
Süreklilik yoktur.	Süreklilik vardır.

- ✓ İçinde yer aldığımız en önemli grup ailedir.
- ✓ Okullardaki müzik, satranç, tiyatro kulübü de birer gruptur.
- ✓ Sınıf futbol takımımız da bir gruptur.
- ✓ Servis arkadaşları da bir gruptur.

KURUM

Toplumsal bir görevi yerine getirmek için kurulmuş olan kuruluşlardır. Aile en küçük kurumdur. Resmi ve özel kurumlar olarak ikiye ayrılır.

Resmi Kurumlar: Okullar, hastaneler, belediye, sağlık ocakları, emniyet müdürlükleri, vergi dairesi, nüfus müdürlükleri resmi kurumlardır.

Özel Kurumlar: Özel okullar, eczaneler, özel hastaneler, dersaneler, özel sürücü kursları.

KURUMUN ÖZELLİKLERİ

1. Kanunlar ve yazılı kurallar çerçevesinde kurulur.
 2. Bir gereksinimden ortaya çıkar.
 3. Bir hizmet veya mal üretir.
 4. Gönüllü ve maaşlı çalışanları vardır.
 5. Başka kurumlarca denetlenir.
 6. Bağlı bulunduğu üst kurumları vardır.
 7. Yetkileri ve sorumlulukları yazılı kurallarla belirlenmiştir.
- Aile, okul üyesi olduğumuz kurumlara örnektir. Belediyeler, Galatasaray, Beşiktaş, Fenerbahçe kulüpleri birer kurumdur.

ÖRNEK: Melih, ailesinde bazı rol ve sorumluluklara sahiptir. Örneğin, aile bireylerini üzmemeye özen göstermek, okula gitmek sahip olduğu rollerden bazılarıdır. Odasını düzenli tutmak, aile bütçesine uygun harcamalar yapmak da Melih'in sorumlulukları arasındadır.

Melih, aynı zamanda okulumuzun basketbol takımının oyuncusudur. Takımda iyi oyuncu olmak, Melih'in rolü; antrenmanlara katılmak, derslerini aksatmadan basketbol oynamak ise sorumluluğudur.

Melih, 5-A sınıfı öğrencisidir. Okul ve sınıf kurallarına uygun davranmak, okulda uygun davranışlar sergilemek Melih'in rollerinden bazılarıdır. Ödevlerini yapmak, okul ve sınıf araç gereçlerini özenli kullanmak ise Melih'in sorumluluklarındandır.

Melih, arkadaş grubunun bir üyesidir. Arkadaşları ile oyun oynar. Ders çalışır, hoşça vakit geçirir. Melih'in verdiği sözleri yerine getirmesi, arkadaşlarını kırmamaya özen göstermesi sorumluluklarındandır.

ROL: Bir grup etkinliğinde yer alan bireylerin üstlendikleri görevlere **rol** denir. Bir başka deyişle; **üyesi olduğumuz grupta üstlenmemiz gereken görevlerdir..** Grup üyesi olarak üzerimize düşenleri yapmalı, rollerimizi yerine getirmeliyiz.

- Anne, baba, ağabey, abla gibi sözcükler aile içinde üstlenilen rolleri ifade eder.
- Futbol takımında kalecilik, forvet oyuncusu bir roldür.
- Öğretmenlik, okul müdürlüğü, sınıf ve kulüp başkanlığı birer roldür.

Birden fazla grup içinde yer alıyorsak her grupta farklı bir rolümüz olur. Örneğin; ailede abla, sınıfta sınıf başkanı, futbol takımında kaptan, tiyatro kulübünde oyuncu olabiliriz.

GÖREV: Bir grup içinde yer alan bireylerin rollerinin gereğini yerine getirme zorunluluğudur.

- Anne ve babanın ailenin geçimini sağlamak ve çocuklara bakmak zorunda olması,
- Öğrencinin okula gitmek ve ödevlerini yapmak zorunda olması,
- Futbol takımında kalecinin gol yememek için çalışması birer görevdir.

Her birey grup içinde üstlendiği rolünün gereği olan görevini yaparken sorumluluk bilinciyle hareket etmelidir. Grup içinde sorumluluğu yerine getirmediği zaman grubun başarısını azaltır, amacına ulaşmasına engeller

SORUMLULUK: Bir gruba üye olan bireylerin üstlendiği rolün gereklerini yerine getirmesidir. Ailede, okulda, arkadaş grubunda sorumluluklarımız vardır.

- Okula zamanında gelip, derslerine zamanında giren, öğretmenin verdiği görevi zamanında giren bir öğrenci sorumluluğunu yerine getirmiş olur. Aksini yapan öğrenci sorumsuz öğrenci olarak kabul edilir.

Üyesi olduğumuz grup ve kurumlardaki rollerimizi, sorumluluklarımızı ve haklarımızı bilmeliyiz. **Bunları bilip yerine getirirsek;**

- Güven duygumuz artar.
- Karşılıklı ilişkiler güçlenir.
- Toplumsal refah düzeyi artar.
- Sorumluluk duygumuz gelişir.

- Kişiliğimiz olumlu yönde gelişir.
- Birlik içinde, uyumlu yaşarız.

BİREYLER VE GRUPLAR

Her insan, toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Her toplumda farklı amaçlarla oluşturulmuş pek çok grup vardır. İnsanlar farklı zamanlarda değişik gruplar içerisinde farklı görev ve sorumluluklar alırlar.

Örneğin;

- Aile içinde çocuk, anne veya baba olmak,
- Okulda öğrenci, öğretmen veya müdür olmak,
- Futbol takımında antrenör, forvet, defans veya kaleci olmak,
- Fabrikada patron, müdür, şef ya da işçi olmak,

İnsanların farklı zamanlarda farklı gruplar içine farklı roller üstlendiklerini göstermektedir.

HAKLARIM VE SORUMLULUKLARIM

Hepimiz doğduğumuz günden itibaren çeşitli kurum ve grupların içinde yer alırız. Aile, okul, fabrika bu grup ve kurumlardan bazılarıdır. İçinde bulunduğumuz grup ve kurumlara ait çeşitli rollerimiz vardır.(Ailede baba, okulda öğretmen, sınıfta öğrenci, fabrikada işçi gibi)

İçinde yer aldığımız grup ve kurumlarda üstlendiğimiz rollerle ilişkili haklarımız vardır.(Baba olarak aile bireylerinden saygı görmek, öğretmen olarak sınıfı yönetmek, öğrenci olarak okulda eğitim görmek, işçi olarak maaş almak gibi)

Bu haklarımızı kullanırken de yerine getirmemiz gereken bir kısım sorumluluklarımız vardır. (Baba olarak ailenin geçimini sağlamak, öğretmen olarak öğrencileri en iyi şekilde eğitmek, öğrenci olarak derslerimize alışıp ödevlerimizi yapmak gibi).

HAK: Bir gruba dâhil olan bireylerin neleri yapabileceklerini gösterir.

Hak ve sorumluluklar birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Bir grup ya da kurumda hak sahibi olmayı da beraberinde getirir.

Kişilerin haklarının bir kısmı yasalar tarafından güvence altına alınmıştır. Bazı haklar ise ahlaki açıdan önemlidir. Örneğin; tiyatro bileti almak için kuyrukta beklerken sizden sonra gelen biri sizin önünüze geçmeye çalışırsa bu durumda hakkınız çiğnenmiş olur.

Sıraya girmiş olmak, size sıranız geldiğinde bilet alma hakkı verir. Burada sözü edilen türden bir hakkın çiğnenmesi hukuk açısından ceza gerektirmez.

Bireylerin yasalar tarafından güvence altına alınmış hakları da vardır. Örneğin; hiç tanımadığınız insanlar evinize girse veya sizi zorla dışarıya atmaya kalksa böyle bir durumda yapacağımız ilk şey güvenlik güçlerine haber vermek olur. Çünkü kişilerin konut dokunulmazlığı hakkı vardır. Kişilerin sahip olduğu bu hak yasalarla devlet güvencesi altına alınmıştır.

İNSAN HAKLARI

Her insan, insan olduğu için doğuştan bazı haklara sahiptir. **Anayasamızın 12. maddesinde**; “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.” denilmiştir.

Bu hakların bazıları şunlardır;

- ✎ Yaşama hakkı,
- ✎ Konut edinme hakkı,
- ✎ Çalışma hakkı,
- ✎ Eğitim hakkı,
- ✎ Mülkiyet hakkı,
- ✎ Hak arama hürriyeti,
- ✎ Din ve vicdan hürriyeti,
- ✎ Bilim ve sanat hürriyeti,
- ✎ Yerleşme ve seyahat hürriyeti,
- ✎ Kişi hürriyeti ve güvenliği
- ✎ Düşünce ve kanaat hürriyeti

İnsanların sahip olduğu bu haklar ellerinden alınamaz.

ÇOCUK OLARAK HAKLARIMIZ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 14 Eylül 1990 tarihinde kabul edildi. Bu sözleşmeyle çocukların hakları sözleşmeye imza atan tüm devletler tarafından resmen kabul edildi ve bu devletler bu hakları sağlama yükümlülüğü altına girdiler. Sözleşmeye taraf olan devletler kendi yükümlülüklerindeki 18 yaşın altında bulunan çocuklara sözleşmede yazılı olan bütün hakları tanımakla yükümlüdür.

Her insan 18 yaşına kadar çocuk sayılır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme:

- 😊 Her çocuğun yaşama hakkı vardır.
- 😊 Her çocuğun zihinsel, bedensel, duygusal, gelişim hakkı korunmalıdır.
- 😊 Her çocuğun yeterli beslenme, barınma, dinlenme ve tıbbi bakım hakkı vardır.
- 😊 Her çocuğun oyun hakkı ve yeteneklerini geliştirebilme hakkı vardır.
- 😊 Her çocuğun sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı vardır.

😊 Her çocuğun isim, vatandaşlık, anne ve babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı vardır.

😊 Her çocuğun sosyal güvenlikten yararlanma hakkı vardır.

😊 Her çocuk dinlenme, oynama ve eğlenme hakkına sahiptir.

😊 Her çocuğun kendisi ile ilgili işlemlere katılma ve görüş bildirme hakkı vardır.

😊 Hiçbir çocuk ağır işlerde çalıştırılmaz.

😊 Her çocuğun din ve vicdan özgürlüğüne saygı gösterilmesi gerekir.

😊 Çocuklar her türlü sömür, kötü muamele, şiddet ve ihmale karşı korunmalıdır.

Çocuk haklarının korunması amacıyla **UNICEF**(Birleşmiş Milletle Çocuklara Yardım Fonu) kurulmuştur. UNICEF'in amacı dil, din, ırk, millet ayrımı yapmadan dünyadaki tüm çocuklara yardım etmektir.

Ülkemizde de bu amaçla **SHÇEK** (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) kurulmuş, yetiştirme yurtları açılmıştır.

Atatürk'ün Kişisel Özelliklerini Tanıyalım

Atatürk; ilme, araştırmaya ve yeniliklere önem veren çok yönlü bir liderdi.

- 😊 **Çok yönlülüğü:**
- 😊 **İleri görüşlülüğü:**
- 😊 **Gerçekçi bir lider olması:**
- 😊 **Açık sözlülüğü:**
- 😊 **İnsan ve millet sevgisi:**
- 😊 **Vatan ve millet sevgisi:**
- 😊 **Sabırlılığı ve disiplinli oluşu:**
- 😊 **Mantıklılığı:**
- 😊 **Sanatseverliliği:**
- 😊 **İdealleri olan bir liderdir.**

HAKLARIMI ÖĞRENIYORUM ÜNİTESİ ÇALIŞMA SORULARI

TEST 1

1. İnsanlar yaşamları boyunca çeşitli gruplar içinde yer alırlar. Bu gruplardan bazılarında zorunlu olarak bulunurlarken bazı grupları kendileri seçerler.

Aşağıdaki gruplardan hangisini kendimiz seçeriz?

A) Oyun B) Aile C) Akraba D) Sınıf

2. Bir öğrenci aşağıdaki gruplardan hangisinde yer **almayabilir?**

A) Aile B) Okul
C) Müzik Öğrenci Kulübü D) Akraba

3. Aşağıdakilerden hangisi ilköğretim çağında sahip olduğumuz bir **haktır?**

A) Ülke seçimlerinde oy kullanmak
B) Sınıf başkanı olmak
C) Belediye başkanı olmak
D) Milletvekili olmak

4. Yaşantımız boyunca çeşitli gruplarda yer alırız. Ezgi, Atatürk İlköğretim Okulu 5. sınıfta okuyor. Ezgi aşağıdakilerden hangisinde **yer almaz?**

A) Meslek grubu B) Oyun grubu
C) Öğrenci kulüpleri D) Aile

5. Aşağıdakilerden hangisi grup çalışmalarında başarılı olmanın koşuludur?

A) Görevlerin tümünü bir kişinin yapması
B) Grup üyelerinin bireysel çalışması
C) Herkesin sorumluluğunu yerine getirmesi
D) Grup üyelerinin çalışmalarını saklaması

6. I. Üyeler arasında birlik ve dayanışma sağlamalıdır.
II. Üyeler sınıf arkadaşlarıyla uyum içinde çalışmalıdır.
III. Üyeler kulüplerinin görevlerini iyi kavramalıdır.
IV. Üyeler görevleri konusunda arkadaşlarını bilgilendirici çalışmalar yapmalıdır.

Öğrenci kulüpleri yukarıdakilerden hangilerini göz önüne getirerek çalışmalıdır?

A) I, II, III ve IV B) I, II ve III
C) I ve II D) II ve III

7. Aşağıdakilerden hangisi gruplar içinde kendimizi kabullendirme yöntemi **değildir?**

A) İş bölümünde sorumluluk taşımak
B) Arkadaşlarımızla uyumlu çalışmak
C) Alınan kararlara uymak
D) Kendi fikrimizi zorla benimsetmek

8. Aşağıdakilerden hangisi Temizlik Öğrenci Kulübünün görevlerinden **değildir?**

A) Sınıfa çöp atanları uyarmak
B) Temizliğin önemini belirten atasözleri ve yazılar bulup panoya asmak
C) Kitaplık oluşturmak
D) Sınıfın havalandırılmasını sağlamak

9. Aşağıda haklarımız ile ilgili bilgilerden hangisi **doğrudur?**

A) Haklarımız ilk çağlardan beri vardır.
B) Haklarımız devletin güvencesindedir.
C) Dünyadaki bütün insanlar hakların tamamına sahiptir.
D) Bazı insanların bütün haklardan yararlanması doğru değildir.

10. Ortak duyguyu paylaşmak, ortaklaşa kazanılan başarıların sonunda oluşur.

Aşağıdakilerden hangisi Türk milletinin ortaklaşa kazandığı bir başarının sonunda oluşan ortak duygu değildir?

A) 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın kutlanması
B) 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın kutlanması
C) Şeker Bayramı'nın kutlanması
D) Cumhuriyet Bayramı'nın kutlanması

11. Sağlığım ve hastalıklardan korunmam devletin ve toplumun güvencesi altındadır.

Yukarıdaki hakkımın adı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Seçim hakkı B) Sağlık hakkı
C) Konut edinme hakkı D) Seyahat hakkı

12. Aşağıdaki ifadelerden hangisi çocuk haklarının korunmasına **yöneliktir?**

A) Çocuklar her iş alanında çalışabilirler.
B) Çocuklar mutlaka spor yapmalıdırlar.
C) Devlet çok çocuklu ailelere yardım eder.
D) Çocukların oyuna fazla zaman ayırması önlenmelidir.

13. Her bireyin kendine karşı sorumlulukları vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bunlardan biri değildir?

A) Derslerine zamanında çalışmak
B) Kendini geliştirmek
C) Temizliğe önem vermek
D) Arkadaşlarının ödevini yapmak

14. Aşağıdakilerden hangisi topluma karşı sorumluluklarımızdan **değildir?**

A) Karşıdan karşıya kırmızı ışıktaki geçmek
B) Toplumun diğer bireylerine saygılı davranmak
C) Başkalarını rahatsız edici davranışlarda bulunmamak
D) Bize düşen görevleri yerine getirmek

15. “Yerlere çöp atmamak topluma ve çevreye karşı” ifadesini aşağıdakilerden hangisi **tamamlar?**

A) Haklarımızdandır.
B) Görevlerimizdendir.
C) Ödevlerimizdendir.
D) Sorumluluklarımızdandır.

HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM ÜNİTESİ ÇALIŞMA SORULARI

TEST 2

1. Hayatımızın değişik dönemlerinde farklı sosyal gruplar içinde yer alırız.

Aşağıdakilerden hangisi bu sosyal gruplardan biri değildir?

A) Öğrenci kulüpleri B) Aile C) Okul D) Çocuk parkı

2. Haklarımızı kullanırken bazı sorumluluklarımız da vardır.

Yukarıdaki cümlede aşağıdakilerden hangisi ifade edilmek isteniyor?

A) Haklarımızı kullanırken başkalarının haklarına saygı göstermeliyiz.

B) Kendi haklarımızı başkalarının haklarının önünde tutmalıyız.

C) Sorumluluklar, haklarımızı kullanmanın önündeki en büyük engeldir.

D) Haklarımızı kullanırken sorumluluklarımızı düşünmemeliyiz.

3. Ege, okulda Gezi Kulübünde görevlidir.

Aşağıdakilerden hangisi Ege'nin bu kulüpteki rollerindendir?

A) Gezi için arkadaşlarından para istemek

B) Gezilecek yerlere önceden gidip araştırma yapmak

C) Düzenlenecek gezileri arkadaşlarına duyurmak

D) Diğer okulların gittiği gezilere katılmak

4. Uyumlu bir grubun üyeleri aşağıdaki davranışlardan hangisini **göstermez**?

A) Kararları grup arkadaşlarıyla birlikte alır.

B) Alınan kararlara uyar.

C) Grup kararları alınırken kendi görüşlerini ifade eder.

D) Kendi görüşünü ifade etmeyen kararlara uymaz.

5. Sevgi, okullarının İzcilik Öğrenci Kulübünde görevlidir. **Aşağıdakilerden hangisi Sevgi'nin bu grupta aldığı sorumluluklardan olabilir?**

A) Öğrencilere pul satmak B) Doğayı korumak

C) Sınıftaki çöp toplamak D) Sınıfta yoklama yapmak

6. Aşağıda özellikleri verilen hangi kişinin oyun grubunuz içinde yer almasını **istemezsiniz**?

A) Oyun içindeki rolünü yerine getiren

B) Oyunda arkadaşlarına saygılı davranan

C) Alınan kararlara uyan

D) Oyunda isteklerini zorla kabul ettirmeye çalışan

7. Aşağıdakilerden hangisi çocuk haklarından **değildir**?

A) Bir işte çalışma hakkı B) Barınma hakkı

C) Eğitim hakkı D) Eşitlik hakkı

8. Devletin de çocuklara karşı sorumlulukları vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bunlardan biri değildir?

A) Çocukların ilköğretim okullarında parasız okumalarını sağlamak

B) Çocukların fabrikada çalışmalarını sağlamak

C) Çocukları şiddete karşı korumak

D) Kimsesiz çocukların Çocuk Esirgeme Kurumunda barınmasını sağlamak

9. “Her çocuğun zihinsel, bedensel, duygusal gelişim vardır.” ifadesini aşağıdaki kelimelerden hangisi tamamlar?

A) Sorumluluğu B) Görevi C) Hakkı D) Zorunluluğu

10. Aşağıdaki davranışlardan hangisi başkalarının haklarına **saygısızlıktır**?

A) Toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermek

B) Kantinden alışveriş yaparken hep en öne geçmek

C) Otobüs durağında sıraya geçmek

D) Arkadaşımız konuşurken onun sözünü kesmemek

11. Aşağıdakilerden hangisi sorumluluklarımızdan **değildir**?

A) Çevreyi kirletmemek

B) Trafik kurallarına uymak

C) Televizyon izlemek

D) Bizim için çalışanlara yardımcı olmak

12. Aşağıdakilerden hangisi Çocuk Hakları Bildirisi'ndeki ifadelerden biri **değildir**?

A) Her çocuk doğduğu andan başlayarak, bir isme ve yurttaşlığa hak kazanmalıdır.

B) Her çocuk bir işte çalışarak hayatını devam ettirme hakkına sahiptir.

C) Hiçbir çocuk; ırk, renk, cinsiyet, din, dil ve siyasal inancı nedeniyle ayrıma tabi tutulamaz.

D) Engelli çocuklar için özel bakım ve eğitim uygulamalıdır.

13. Aslı, kitap okumayı, şarkı söylemeyi sevmektedir. Birkaç müzik aleti çalabilmektedir. Arkadaşlarıyla sohbet etmekten hoşlanmaktadır.

Buna göre Aslı hangi grupların üyesidir?

A) Kütüphanecilik Öğrenci Kulübü, okul korosu, arkadaş grubu

B) İzcilik Kulübü, Temizlik Öğrenci Kulübü, Kitaplık Öğrenci Kulübü

C) Gezi Kulübü, okul korosu, Temizlik Öğrenci Kulübü

D) İzcilik Kulübü, Spor Kulübü, aile grubu

14. Aşağıdaki kurum ve kuruluşlardan hangisi kimsesiz ve bakıma muhtaç çocukları **koruma altına alır**?

A) Belediyeler

B) Hastaneler

C) Millî Eğitim Müdürlüğü

D) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

15. Hak ve sorumluluk için aşağıdakilerden hangisinin söylenmesi doğru olur?

A) Haklar ve sorumluluklar birbirinin tamamlayıcısıdır.

B) Haklar ve sorumluluklar birbirinin zıttıdır.

C) Hak ve sorumluluktan biri yeterlidir.

D) Hak ve sorumluluk her yönetim biçiminde vardır.